

Adam Karpiński

Uniwersytet Pedagogiczny
im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
Wydział Filologiczny
Instytut Neofilologii
Katedra Przekładoznawstwa
31–116 Kraków
ul. Studencka 5

*Szanownej Pani Profesor Elizie Małek,
w dowód szacunku i wdzięczności za niezwykle cenne rady
oraz wiele inspiracji literackich,
dedykuję ten artykuł*

***Markiz de Tomsk* Borysa Klimyczewa – problemy genologiczne¹**

W artykule zawarte są rozważania teoretycznoliterackie dotyczące określenia przynależności genologicznej utworu *Markiz de Tomsk* syberyjskiego pisarza Borysa Klimyczewa. Jak udało się ustalić, utwór ten charakteryzuje synkretyzm gatunkowy. W jego poetyce można dostrzec elementy powieści historycznej i romansu awanturczego. Autor niniejszej pracy przywołuje opinie badaczy oraz dokonuje analizy literackiej tekstu.

Słowa kluczowe: B. Klimyczew, gatunek, powieść historyczna, romans awanturczy, literatura syberyjska.

Boris Klimychev's *Marquis de Tomsk* – an Attempt to Define the Genre

The author of the paper attempts to define the genre of the novel *Marquis de Tomsk* by Boris Klimychev, a modern (1930-2013) Russian writer from Siberia. His book has not been translated into Polish but neither is Klimychev well known in Russia, his work remaining known mostly to local readers. In the paper an essential emphasis has been placed on the literary analysis of genre characteristics of Klimychev's romance.

¹ Niniejszy artykuł stanowi zmodyfikowany fragment monografii pt. *Romans awanturczohistoryczny Borysa Klimyczewa Markiz de Tomsk. Analiza monograficzna*, będącej obecnie w druku w Wydawnictwie Naukowym Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.

Marquis de Tomsk proves extremely difficult to describe because it combines the features of several literary genres. The analysis shows that the writer included in his book elements of historical novel, adventure novel and picaresque romance. He also used techniques and themes typical of the poetics of sentimentality. The plot centres on a series of episodes from the life of the characters, both such that have their historical prototypes and fictional ones. The writer relied on historical sources but also described in the novel interesting characters and events, taking into account their attractiveness to potential recipients. Klimychev foregrounded adventurous stories and made love intrigue an important element of the plot. All these components allow us to conclude that the book under discussion is a historical novel with features of picaresque romance.

Keywords: Klimychev, genre, historical novel, picaresque romance, Siberian literature.

We wrześniu 2014 roku minęła pierwsza rocznica śmierci Borysa Klimyczewa (01.06.1930–14.09.2013), poety i prozaika z syberyjskiego Tomsku, którego nazwisko wciąż nie jest zbyt dobrze znane polskiemu czytelnikowi. Bogaty dorobek literacki B. Klimyczewa nie był dotychczas przedmiotem analiz literaturoznawczych. W Polsce po raz pierwszy zwróciła na niego uwagę E. Małek w artykule omawiającym najnowsze zjawiska w prozie syberyjskiej². Badaczka uznała Klimyczewa za jednego z najlepszych współczesnych pisarzy z Syberii i wysoko oceniła powieść pisarza *Markiz de Tomsk*³.

Opublikowany w 2003 r. utwór Klimyczewa wzbudził zainteresowanie rosyjskich krytyków literackich i literaturoznawców ze względu na treść oraz powiązania z dziejami syberyjskiego Tomsku. Badacze zwrócili również uwagę na przynależność genologiczną utworu, nie określając jednak jednoznacznie jego formy gatunkowej i podkreślając jego synkretizm gatunkowy. Nowosybirski krytyk literacki, A. Gorszenin, w recenzji⁴ utworu Klimyczewa, zaznaczył, że *Markiz de Tomsk* jest oparty na materiale dokumentalno-historycznym, jednak nie można go zaliczyć do tradycyjnych powieści historycznych. W opinii krytyka, pisarz nie rekonstruuje z detalami wydarzeń z osiemnastowiecznej historii Rosji, lecz kreuje autorską, literacką wizję tej epoki historycznej. Centralną postacią utworu

² E. Małek, *Współczesna proza syberyjska*, „Tygiel Kultury” 2006, nr 10–12, s. 68–76. W pracy E. Małek przedstawione zostały sylwetki współczesnych pisarzy rosyjskich mieszkających i publikujących na Syberii. Są to (w kolejności występowania w artykule): Roman Sienczin, Władimir Swincow, Tatiana Bukowa, Irina Dnieżkina, Igor Kornijenko, Kim Bałkow, Nikołaj Wołokitin, Iwan Markowski, Jewgienij Mamontow, Aleksander Siłajew, Nina Gorłanowa, Roman Sołncew, Siergiej Zadieriejew, Wasilij Dworcow, Wiktor Tieplicki, Innokientij Afinogienow, Aleksander Kobienkow, Aleksander Karasiew, Anna Zadielonowa, Leonid Nietriebo, Rustam Walejew, Borys Klimyczew, Oleg Postnow, Eduard Rusakow, Julia Ławriaszyna, Aleksander Buszkow.

³ E. Małek analizowała romans B. Klimyczewa stosując jego pierwszy tytuł – *Kawaler de Villeneuve* (*Кавалер Девильнев*), który w wydaniu książkowym z 2003 r. został zmieniony przez pisarza na *Markiz de Tomsk* (*Маркиз де Томск*). W 2013 r. ukazało się nowe wydanie utworu. Pod wspólnym tytułem *Сибирский кавалер* zostały opublikowane dwa utwory Klimyczewa: *Кавалер Девильнев* oraz *Ребро Адама*.

⁴ А. Горшенин, *Критика „Маркиза”*. *Русский по образу жизни*, http://samlib.ru/k/klimychev_boris_nikolaewich/kritikagorsheninoromane.shtml, [dostęp w dn. 28.09.2014 r.].

jest Francuz Thomas de Villeneuve i to właśnie jego życie i przygody stanowią kanwę książki Klimyczewa. A. Gorszenin zauważył, że pisarz, w celu wzbudzenia zainteresowania odbiorców swym utworem, wybrał atrakcyjną formę gatunkową, łączącą m. in. cechy romansu awanturczego i powieści przygodowej. W utworze tomskiego pisarza można odnaleźć typowe dla tych gatunków nieoczekiwane zwroty akcji, tajemnice, pościgi i śledztwa, co sprawia, że romans Klimyczewa od początku do końca czyta się z dużym zainteresowaniem⁵. W. Domanskij z kolei zwrócił uwagę na awanturczy charakter utworu B. Klimyczewa, co, jak stwierdził, czyni go atrakcyjnym dla czytelników⁶. Według krytyka, uwagę przyciąga przede wszystkim ciekawa, awanturcza fabuła, intryga miłosna oraz obecność znanych postaci historycznych⁷. Na rozbudowany wątek awanturczo-przygodowy romansu Klimyczewa zwróciła też uwagę E. Małek, zaznaczając jednak, że podstawową treść stanowi w nim „konkret historyczny”⁸. Dla określenia formy gatunkowej utworu Klimyczewa ważną wskazówką jest również podtytuł, który pisarz umieścił w jednym z wariantów *Markiza de Tomsk* w czasopiśmie „Sibirskie ognie” („Сибирские огни”). Podtytuł określa właśnie przynależność genologiczną utworu – „авантюрный роман”, czyli powieść, bądź też romans awanturczy.

Przytoczone wypowiedzi badaczy i krytyków literackich, a także przeprowadzona analiza utworu pozwalają stwierdzić, że ze względu na specyfikę genologiczną, utwór *Markiz de Tomsk* można określić jako romans awanturczo-historyczny. Jednocześnie warto podkreślić, że w tekście Klimyczewa obecne są również elementy poetyki powieści historyczno-przygodowej i opowieści sentymentalnej. Pisarz włączył do swojego utworu także liczne legendy, mity, podania, pieśni oraz listy. Język utworu nie jest stylizowany na język osiemnastowiecznej Rosji, dzięki czemu jego odbiór nie przysparza współczesnemu czytelnikowi żadnych kłopotów, choć w opisie poszczególnych nieformalnych grup społecznych, np. rozbójników czy członków sekt religijnych, pojawiają się określenia typowe tylko dla tych społeczności⁹.

Mającą swoją genezę w literaturze antycznej i rozwiniętą w okresie średnio-wieczna romans, jako gatunek literacki, charakteryzuje się obecnością wątków miłosnych i przygodowych. W utworach romansowych istotna była fabuła, która prezentowała wydarzenia niezwykle, zmyślane i nieprawdopodobne¹⁰. Dominującą cechą poetyki romansu była rozbudowana i zawikłana fabuła, wartka akcja, przebiegająca zazwyczaj w historycznej lub bliżej nieokreślonej przeszłości. Innymi

⁵ Tamże.

⁶ В. Доманский, *Где родился, там и пригодился*. Recenzja zamieszczona na oficjalnej stronie internetowej pisarza B. Klimyczewa, <http://carun.ucoz.ru/load/6-1-0-38>, [dostęp w dn. 28.09.2014 r.].

⁷ Tamże.

⁸ E. Małek, *Współczesna proza...*, s.75.

⁹ А. Горшенин, *Критика „Маркиза”...*

¹⁰ Z. Sinko, *Romans*, [w:] *Słownik literatury polskiego oświecenia*, pod red. T. Kostkiewiczowej, Wrocław – Warszawa – Kraków 1996, s. 527.

wyznacznikami gatunkowymi romansu były m. in.: niezwykła, egzotyczna sceneria, często o charakterze fantastycznym, perypetie pary zakochanych od pierwszego wejrzenia bohaterów, przeszkody losu i intrygi ludzkie, które uniemożliwiały im połączenie, a także różnego rodzaju awantury. Fabułę romansu niejednokrotnie przerywały liczne retardacje (np. wtrącone opowieści głównych bądź drugoplanowych bohaterów, listy, arie). Bohaterowie występowali w różnych rolach, pod zmienionymi imionami. W romansach autorzy uwypuklali przeżycia miłosne bohaterów, którzy wywodzili się zazwyczaj z wysokich warstw społecznych. Po wielu perypetiach bohaterowie przewyciężali w końcu przeciwności losu¹¹.

W literaturze rosyjskiej historia romansu awanturczego wiąże się bezpośrednio z rozwojem powieści, która w XVIII w. znajdowała się, jako gatunek jeszcze nieskodyfikowany, na „peryferiach” literatury¹². Semantyka wyrazu „powieść” (роман) w sądach o literaturze XVIII w. nie jest jednoznaczna, co powodowało, że, niejednokrotnie w ramach tej samej wypowiedzi używano wymieniane różnych określeń gatunkowych: „роман”, „повесть”, „сказка”, dla których wspólnym wykładnikiem była narracyjność¹³. Wśród nich funkcjonował również termin „romans”. Na przykład, jeden z pierwszych powieściopisarzy rosyjskich, Fiodor Emin (1735–1770), był autorem utworów powieściowych, których specyfika gatunkowa nie jest jednoznaczna¹⁴. T. Awtuchowicz zauważyła, że:

Первый роман Ф. Эмина *Непостоянная fortuna, или Похождение Мирамонда* написан по образцу барочного галантно-героического романа XVII в. Своеобразие данной модификации романа заключается в том, что в ней жанр проявляет себя как универсальный по охвату действительности, стремясь соединить как приключения, так и разнообразный познавательный материал. Но это значит, что произведения подобного типа создавались в виде своеобразного жанрово-стилевого кентавра: в них полностью вымышленный любовный сюжет соединялся с документальным (эмпирическим) фактом [...] ¹⁵.

Badaczka stwierdziła, że utwór powieściowy F. Emina *Zmienna Fortuna albo przypadki Miramonda* powstał na wzór romansów barokowych XVII w., łączących wątki miłosne i przygodowe z materiałem dokumentalnym. O. Kałasznikowa podkreśliła również synkretyczny charakter tego utworu, wskazując z kolei na obecne w nim cechy powieści łotrykowskiej (плутовской роман) i romansu heroiczno-dworski (галантно-героический роман)¹⁶.

¹¹ Tamże, s. 529–530.

¹² A. Warda, *Ze studiów nad świadomością teoretycznoliteracką w osiemnastowiecznej Rosji (na podstawie przedmów, wstępów, dedykacji)*, Łódź 2003, s. 151.

¹³ Tamże, s. 165.

¹⁴ O. J. Kałasznikowa, *Жанровые разновидности русского романа 1760 – 1770-х гг.*, Днепрпетровск 1988, s. 20.

¹⁵ T. Awtuchowicz, *Риторический и романский универсум и их взаимодействие в русской прозе XVIII века. К вопросу о своеобразии романного повествования в XVIII веке*, Łódź 1996, s. 15.

¹⁶ O. J. Kałasznikowa, *Жанровые разновидности...*, s. 20.

O niejasnościach terminologicznych dotyczących gatunku powieści i romansu wspominała Z. Sinko, stwierdzając, że również w literaturze polskiej XVIII w. stosowano słowo „romans” w odniesieniu do kształtującej się nowożytnej powieści¹⁷.

Romans awanturyczny cechuje m. in. fikcyjność świata przedstawionego, dominacja tematyki miłosnej, sensacyjna i skomplikowana fabuła, która przedstawia splot licznych wydarzeń i perypetii życiowych bohaterów¹⁸. Ponadto, stałymi komponentami topiki fabularnej romansu są: miłość od pierwszego wejrzenia, rozłączenie kochanków wskutek niesprzyjających okoliczności i intryg oraz przygody rozdzielonej pary i rzekoma śmierć jednego z kochanków, a wreszcie ich ponowne spotkanie¹⁹. Wszystkie te cechy definicyjne romansu awanturycznego odnajdujemy również w utworze Klimyczewa.

Obecna w książce *Markiz de Tomsk* intryga miłosna bliska jest właśnie romansom miłosno-awanturycznym. Przypomnijmy, że Thomas de Villeneuve przyjechał do Rosji w 1739 r. na zaproszenie swojego przyjaciela z czasów studiów na Sorbonie, księcia Pierre’a Żewachowa. Udał się wraz z nim do wiejskiego majątku w Ibriaszkinie, gdzie zakochał się od pierwszego wejrzenia w młodej, pięknej służącej o imieniu Pałaszka (ros. Палашка²⁰). Thomas skrywał uczucia, które żywił do dziewczyny, gdyż był nią zainteresowany jego przyjaciel, właściciel majątku – Pierre Żewachow. Dla Thomasa była więc to miłość jednostronna: zakochał się w dziewczynie, starał się z nią przebywać, jednak nie mógł zrealizować swoich marzeń, co było przyczyną jego emocjonalnych rozterek. Pałaszka darzył jednak uczuciem nie tylko Thomas de Villeneuve, ale również wiejski artysta Aleksiej Muchin, który w tajemnicy przed swoim panem rysował portrety dziewczyny. Gdy Pierre Żewachow postanowił namalować akt kobiecy, jego wybór padł właśnie na ukochaną Muchina. Dziewczyna bezskutecznie sprzeciwiała się pozowaniu nago, jednak Żewachow siłą zmusił ją do uległości. Wiejska idylla skończyła się, gdy kierowany zazdrością i gniewem Muchin postanowił zabić Pierre’a Żewachowa. Nieudany atak na swego pana pociągnął za sobą poważne konsekwencje. Aleksiej został oddany w ręce wymiaru sprawiedliwości. Wkrótce również Pierre i Thomas zostali wtrąceni do więzienia w rezultacie represji, jakie miały miejsce w Rosji pod koniec panowania carycy Anny Iwanowny (1739–1740). Aleksiej Muchin, jak typowy bohater powieści łotrzykowskiej, rozpoczął życie włóczęgi i złodzieja. W więzieniu poznał zasady rządzące światem przestępczym, sąd skazał go na zsyłkę na Syberię, jednak Muchin z pomocą innego, bardziej doświadczonego więźnia, uciekł i powrócił do Moskwy. Ucieczka rozpoczęła się od zabójstwa napotkanego po drodze woźnicy, co zmusiło Muchina

¹⁷ Z. Sinko, *Romans*, op. cit., s. 528.

¹⁸ A. Warda, *Przypadki Iwana, syna kupieckiego Iwana Nowikowa. Analiza monograficzna na tle kultury literackiej rosyjskiego Oświecenia*, Łódź 1996, s. 57.

¹⁹ Tamże.

²⁰ Imię Палашка to zdrobniła forma od imion Палладия i Пелагея. Zob.: Н. А. Петровский, *Словарь русских личных имен*, Москва 1984, s. 337.

do przyjęcia stylu życia poznanych rozbójników, gdyż było to jedyne rozwiązanie dla zbiegłego zabójcy. Muchin rozpoczął nowe, inne życie wśród członków grupy przestępczej. Wiązało się ono z ciągłą zmianą miejsca zamieszkania, włóczęgostwem i popadaniem w niezliczone tarapaty. Wraz z rozwojem akcji, również Thomas de Villeneuve staje się w utworze Klimyczewa chytrym i przebiegłym bohaterem typowym dla romansów awanturniczych. Wkrótce po przyjeździe do Rosji został uwikłany w intrygi polityczne i miłosne. Przeżywa liczne przygody, które kończą się dla niego pomyślnie, spotyka przedstawicieli różnych grup społecznych: szlachtę, chłopów, rozbójników oraz członków sekt religijnych. W *Markizie de Tomsk*, podobnie jak w romansach awanturniczych, pojawiają się wciąż nowi bohaterowie, komplikuje się fabuła. W. Jarancew, uwzględniając wartość akcję i dynamiczne tempo romansu Klimyczewa, metaforycznie porównał go do „gęstego bulionu”, w którym aż „kipi” od postaci i wydarzeń:

Надо ли поэтому удивляться тем невероятным событиям и „отморожениям”, которые ждут персонажей и насельников ибрияшкинской пасторали впереди? Томас и Пьер окажутся пленниками секретного ведомства, обвиняющего их в шпионажах и заговоре, Мухин превращается в беглого каторжника, клейменного словами „вор” на лбу и „любовь” в сердце, а управляющий позний именем Еремей и вовсе перерастает в едва ли не главный сюжетный двигатель поздних томских событий. Но именно в этой круговерти событий и открытий, превращений и перемещений, переодеваний и умираний, необыкновенно уплотняющих роман в густой, перенасыщенный подробностями и деталями наваристый бульон, героям, как ни странно, просторно и вольготно, а автору легче и смачнее пишется²¹.

W utworze Klimyczewa *Markiz de Tomsk* tytułowy bohater po przyjeździe do Rosji został wciągnięty w rozmaite przygody (zarówno miłosne jak i kryminalne), wciąż poznawał nowe osoby, nieustannie zmieniał miejsce pobytu, by wreszcie osiąść w syberyjskim Tomsku na stanowisku komendanta miasta. Jak podkreśliła A. Warda, właśnie motyw podróży bohatera stanowi jeden z podstawowych kanonów powieści awanturniczo-miłosnej²². W romansie tomskiego pisarza peregrynuje zarówno Thomas de Villeneuve, jak też inne postaci: Pierre Żewachow, Pałaszka, Aleksiej Muchin. Powody przemieszczania się bohaterów są różne. Jedni wędrują jako włóczędzy, inni przed kimś uciekają, odbywają zsyłkę na Syberię, wypełniają polecenia służbowe. Tylko Thomas i Pierre odbywają podróż w celu poznania świata: de Villeneuve podejmuje wyzwanie i udaje się do Rosji, Pierre, wiedziony chęcią udziału w Rewolucji Francuskiej, wyjeżdża do Paryża, gdzie ostatecznie ginie w ulicznych zamieszkach²³.

²¹ В. Яранцев, *Герои и судьбы романов Бориса Климычева*, „Сибирские Афины” 2005, № 4 (37), s. 64.

²² A. Warda, *Przypadki Iwana...*, s. 57.

²³ O podróżach czasów Oświecenia zob.: M. Dąbrowska, *Dla pożytku i przyjemności. Rosyjska podróż sentymentalna przelomu XVIII i XIX wieku*, Warszawa 2009.

W romansie Klimyczewa dużą rolę odgrywa także „konkret historyczny”, o którym wspomina E. Małek:

Utwór Klimyczewa [...], w którego dorobku jest kilka obszernych powieści poświęconych burzliwym dziejom rodzinnego Tomska – ma rozbudowany wątek awanturniczo-przygodowy, ale podstawową treść stanowi w nim konkret historyczny. Jego bohater Francuz Tomas Deville-neuve²⁴ z niewielkiego miasteczka koło Awinionu (realna postać historyczna), wychodzi obronną ręką z zaskakujących przygód i perypetii. W tej świetnie napisanej książce znaleźć można mnóstwo szczegółów obyczajowych i opisów barwnego życia rosyjskich miast i prowincji²⁵.

Wśród bohaterów romansu są autentyczne postaci, znane z dziejów Rosji: m. in. Thomas de Villeneuve (1715–1794), Aleksander Radiszczew (1749–1802), caryca Elżbieta Romanowna (1709–1762), generał Piotr Rumiancew (1725–1796), czy francuski dyplomata, Jacques-Joachim Trotti, markiz de La Chétardie (1705–1759). Opisane są też wydarzenia historyczne, takie jak pożar Moskwy w 1737 r., koronacja Elżbiety Romanowny (1742), wybuch Rewolucji Francuskiej (1789) czy przyjazd Aleksandra Radiszczewa do Tomska (1791). A. Gorszenin zauważył ponadto, że romans *Markiz de Tomsk* poświęcony został praktycznie nieznanemu epizodowi z historii Rosji²⁶. Fabuła utworu, która rozgrywa się w konkretnym czasie historycznym i na określonym terytorium, skupia się wokół postaci tytułowego markiza – Thomasa de Villeneuve’a, urodzonego 21 grudnia 1715 roku w niewielkim mieście Villeneuve-les-Avignon, leżącym niedaleko Awinionu. Jest to autentyczna postać, która zapisała się w dziejach Syberii jako komendant Tomska sprawujący tę funkcję od 1774 r. do śmierci w 1794 r. Thomas wywodził się ze starego rodu szlacheckiego i wzorem wielu swoich rodaków przyjechał do Rosji wiedziony chęcią zdobycia sławy, pieniędzy, zaszczytów i odniesienia kariery w okresie panowania carycy Anny Iwanowny. Przyjazd do Moskwy zbiegł się z nasilonymi represjami wobec obcokrajowców i polityką terroru, którą prowadził faworyt i doradca polityczny carycy, książę Kurlandii i Semigalii Ernest Jan Biron. Dopiero śmierć Anny, upadek Birona i zmiana panującego umożliwiła Thomasowi służbę państwową, której zwieńczeniem było przyznanie mu przez Katarzynę II stanowiska komendanta syberyjskiego Tomska.

Jak już wspominaliśmy wcześniej, w romansie Klimyczewa *Markiz de Tomsk* można zauważyć również elementy poetyki sentymentalizmu. Przedstawiony w utworze portret Pałaszki odpowiada wzorcowi bohaterki rosyjskich opowieści sentymentalnych, co potwierdza m. in. następujący fragment:

Стоя перед барином, она потупилась и спрятала руки под передник. Но Томас успел заметить, что эти руки не успели испортить тяжелый крестьянский труд. Узкие ладони,

²⁴ W niniejszym artykule używa się prawidłowej formy imienia i nazwiska tytułowego markiza – Thomas de Villeneuve.

²⁵ E. Małek, *Współczesna proza...*, s. 75.

²⁶ А. Горшенин, *Критика „Маркиза”*....

длинные изящные пальчики. Чистое лицо, большие темно-карие глаза, и брови – черными дугами. Это была очень молодая девушка, еще почти девочка²⁷.

Pisarze sentymentalni, przy sporządzaniu portretu „czulej” kochanki, zwracali uwagę na barwę i wyraz jej oczu, kolor włosów, zarys ust i brwi, odcień cery, a także na ogólną sylwetkę ciała²⁸. Bohater romansu Klimyczewa, Thomas de Villeneuve, zachwycił się delikatnymi i niezniszczonymi ciężką pracą fizyczną dłońmi Pałaszki, jej pełnymi wdzięku palcami, bladością cery, piwnymi oczami i czarnymi brwiami. Również młody wiek bohaterki był zgodny z kanonem osiemnastowiecznych opowieści sentymentalnych. Dziewczyna oczarowała Thomasa nie tylko wyjątkową urodą i swoją niewinnością, ale również znajomością języka francuskiego, co było niespotykane wśród służących pochodzenia chłopskiego. Znajomość języka Pałaszka zawdzięczała księciu Żewachowowi, który, zauroczony jej urodą, poświęcał swój czas dla jej edukacji i zlecił dziewczynie pielęgnację roślin w swej posiadłości i porównywał Pałaszkę do pięknego kwiatu, co także stanowi jeden z chwytów typowych dla poetyki opowieści sentymentalnej²⁹. Dziewczyna jest też określana w utworze przy pomocy porównań, w których pojawiają się postaci mitologiczne: „Нимфа Ибряшкинских прудов”³⁰ i „она была прекраснее многих Венер”³¹.

B. Klimyczew, podobnie jak Mikołaj Karamzin w przypadku noweli *Biedna Liza* (*Бедная Луиза*, 1792), opisał scenę pierwszego spotkania Thomasa i Pałaszki wzorując się na tradycyjnym wątku europejskiej opowieści sentymentalnej – miłości między dwojgiem ludzi różnego pochodzenia³². Miłość rozwija się na wsi, na tle budzącej się do życia wiosennej przyrody. Kontakt Thomasa z Pałaszką ograniczał się jedynie do sporadycznych rozmów o literaturze francuskiej i przyrodzie, co również odpowiada wzorcom sentymentalnym. Autorzy rosyjskich opowieści sentymentalnych przypisywali kreowanym przez siebie postaciom zainteresowanie literaturą, teatrem, muzyką i malarstwem, co wpisywało bohatera w kontekst relacji „człowiek – sztuka”³³. Taki zabieg miał na celu stworzenie głębszego wizerunku psychologicznego postaci oraz rzucenie światła na jej system wartości oraz charakter stosunków łączących ją z otoczeniem³⁴. W romansie Klimyczewa wiejski artysta – Aleksiej Muchin namalował portret Pałaszki. Malarstwem interesował się także książę Żewachow i Thomas de Villeneuve. Bohaterowie nie

²⁷ Б. Климычев, *Маркиз де Томск*, Томск 2003, s. 15.

²⁸ M. Dąbrowska, *Rosyjska opowieść sentymentalna przelomu XVIII i XIX wieku*, Warszawa 2003, s. 108.

²⁹ Tamże.

³⁰ Б. Климычев, *Маркиз де Томск*, s. 14.

³¹ Tamże, s. 17.

³² *Historia literatury rosyjskiej*, pod red. M. Jakóbca, Warszawa 1976, t. 1, s. 321.

³³ M. Dąbrowska, *Rosyjska opowieść sentymentalna...*, s. 131–132.

³⁴ Tamże.

tylko zachwycają się malarstwem, ale również oddają innym, charakterystycznym dla sentymentalizmu, pasjom – literaturze i muzyce. Recytowanie poezji i zainteresowanie literaturą jest typowym elementem opowieści sentymentalnych. Jak zauważyła N. Koczetkowa, książka towarzyszyła rozmyśleniom i wewnętrznym przeżyciom sentymentalnego bohatera, a sam proces czytania na łonie przyrody był dla niego estetyczną rozrywką³⁵.

Podsumowując, należy stwierdzić, że utwór Klimyczewa pt. *Markiz de Tomsk* cechuje synkretyzm gatunkowy. Autor zawarł w swym utworze elementy romansu awanturczego i powieści historycznej, a także korzystał z wzorców poetyki sentymentalizmu. Osią akcji jest szereg epizodów z życia bohaterów, zarówno tych, które posiadają swój historyczny pierwowzór, jak i fikcyjnych. Pisarz czerpał informacje o wydarzeniach ze źródeł historycznych. Wykorzystał w utworze najbardziej interesujące postaci i zdarzenia, biorąc pod uwagę ich atrakcyjność dla potencjalnego odbiorcy. Klimyczew wysunął na pierwszy plan wątki awanturcze i przygodowe. Przeplatanie się skomplikowanej intrygi miłosnej z licznymi wątkami przygodowymi pozwala zaklasyfikować utwór tomskiego pisarza do nurtu prozy awanturczej i określić jego formę gatunkową jako romans awanturczo-historyczny.

³⁵ Н. Кочеткова, *Герой русского сентиментализма. Чтение в жизни „чувствительного” героя*, [w:] *Русская литература XVIII – начала XIX века в общественно-культурном контексте*, ред. Г. Н. Моисеева, А. М. Панченко, Ленинград 1983, s. 124.